

بررسی موانع و عوامل مشارکت کودکان در فضاهای شهری؛ ارائه راهکارهای اجرایی و راهبردی مبتنی بر رویکرد مدل S.W.O.T

حمیدرضا رزمی^۱، سعیدجهاننیک^۲، ثریا فیروزی جهاننیک^۳

^۱ گروه معماری، واحد علی آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی آباد کتول، ایران.

^۲ گروه معماری و شهرسازی، دانشگاه ملی مهارت، تهران، ایران.

^۳ دانش آموخته دکتری، شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران غرب، تهران، ایران.

نام و نشانی ایمیل نویسنده مسئول:

حمیدرضا رزمی

Email: Hamidreza.razmi@iau.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۹

چکیده

مشارکت کودکان در فرآیندهای شهری به عنوان یکی از ارکان اساسی عدالت اجتماعی در فضاهای شهری مطرح است. با این حال، در بسیاری از جوامع، کودکان به طور فعال در طراحی و بهره برداری از فضاهای عمومی شهری مشارکت ندارند. این پژوهش با هدف شناسایی موانع و عوامل مؤثر بر مشارکت کودکان در فضاهای شهری و با رویکرد تحلیلی SWOT، به تحلیل وضعیت کنونی پرداخته و راهکارهایی جهت بهبود این وضعیت ارائه می دهد. هدف اصلی پژوهش حاضر، شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدهای مشارکت کودکان در فضاهای شهری و ارائه استراتژی هایی به منظور تقویت مشارکت فعال این گروه در فضاهای عمومی است. این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی بوده و با استفاده از روش تحلیل SWOT انجام شده است. در ابتدا، از طریق بررسی اسناد و منابع مختلف، عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و عوامل خارجی (فرصت ها و تهدیدها) شناسایی شدند. سپس، با تحلیل این عوامل، وضعیت موجود مشارکت کودکان در فضاهای شهری مورد ارزیابی قرار گرفت و راهکارهای لازم برای بهبود شرایط به طور مفصل پیشنهاد گردید. نتایج حاصل از تحلیل SWOT نشان می دهند که در فضاهای شهری، فرصتهایی چون افزایش آگاهی عمومی، حمایت های قانونی و پیشرفت های فناوری می توانند نقش بسزایی در تقویت مشارکت کودکان ایفا کنند. در عین حال، ضعف هایی همچون کمبود فضاهای مناسب برای فعالیت های کودکان، قوانین ناکافی و نگرش های فرهنگی منفی نسبت به حقوق کودکان، از چالش های جدی پیش روی مشارکت فعال کودکان در فضاهای شهری به شمار می آیند. یافته های پژوهش حاکی از آن است که طراحی فضاهای شهری ایمن و مناسب برای کودکان، تقویت قوانین حمایتی، آموزش والدین و معلمان در خصوص اهمیت مشارکت کودکان در فرآیندهای شهری، و استفاده از فناوری های نوین می توانند به طور مؤثری به ارتقاء مشارکت کودکان در فضاهای شهری کمک کنند. علاوه بر این، مشارکت فعال کودکان در فرآیندهای طراحی شهری نه تنها منجر به

بهبود کیفیت فضاهای عمومی می‌شود، بلکه به توسعه حس مسئولیت اجتماعی، ارتقاء توانمندی‌های فردی و اجتماعی کودکان نیز کمک شایانی خواهد کرد.

واژگان کلیدی: مشارکت کودکان، فضاهای شهری، تحلیل SWOT، عدالت اجتماعی، طراحی فضاهای شهری.

مقدمه

فضاهای شهری، به عنوان بخش مهمی از زیست‌بوم اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، تأثیرات قابل توجهی بر کیفیت زندگی ساکنان خود دارند. در این میان، مشارکت کودکان در فرآیندهای طراحی و بهره‌برداری از این فضاها به عنوان یکی از مولفه‌های کلیدی در شکل‌دهی به محیط‌های شهری عادلانه و پایدار مطرح است [۱]. کودکان به عنوان گروهی آسیب‌پذیر در جامعه، به توجه و طراحی ویژه‌ای در فضاهای شهری نیاز دارند. تأمین فضاهای مناسب برای بازی، آموزش، تعامل اجتماعی و رشد فکری، می‌تواند در بهبود کیفیت زندگی و توسعه اجتماعی آنها مؤثر واقع شود. در دنیای امروزی که شهرها با چالش‌های پیچیده‌ای از جمله تراکم جمعیتی، محدودیت منابع و پیچیدگی‌های اجتماعی مواجه هستند، این سؤال که چگونه می‌توان شرایط مناسب برای کودکان را در این فضاها فراهم کرد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. [۲]. مشارکت کودکان در طراحی و استفاده از فضاهای شهری می‌تواند نقش مؤثری در ارتقاء احساس تعلق به فضا و کاهش بحران‌های اجتماعی و فرهنگی ایفا کند. در صورتی که فضاهای شهری متناسب با نیازهای جسمی و روانی کودکان طراحی شوند، این امر نه تنها بر بهبود کیفیت زندگی آنها تأثیر می‌گذارد، بلکه موجب تقویت پیوند اجتماعی و تعاملات مثبت در میان گروه‌های مختلف سنی و اجتماعی خواهد شد. بنابر این، فضاهای شهری به عنوان منابع مشترک جامعه، باید به گونه‌ای طراحی شوند که همه افراد، به ویژه کودکان، بتوانند از آنها بهره‌برداری کنند و در فرآیندهای اجتماعی و فرهنگی شهری سهمیم باشند [۳]. این امر به ویژه از دیدگاه عدالت اجتماعی حائز اهمیت است، زیرا به کودکان این امکان را می‌دهد تا در محیط‌های امن و حمایتی به رشد و پیشرفت خود بپردازند. با این وجود، در بسیاری از شهرهای ایران، علی‌رغم توجهات سطحی به موضوع کودکان در فضاهای شهری، همچنان موانع و چالش‌های قابل توجهی در مسیر مشارکت مؤثر این گروه سنی در فرآیندهای شهری وجود دارد. طراحی فضاهای عمومی در بسیاری از موارد به گونه‌ای انجام می‌شود که نیازهای خاص کودکان در آنها لحاظ نمی‌شود. این موضوع نه تنها فرصت‌های بازی، یادگیری و تعامل اجتماعی را از کودکان سلب می‌کند، بلکه احساس امنیت و تعلق آنها به محیط شهری را نیز کاهش می‌دهد [۲]. به طور مثال، فضاهای بازی در بسیاری از مناطق، فاقد امکانات لازم برای کودکان با نیازهای خاص یا کودکان در گروه‌های اجتماعی مختلف است، یا به طور کلی در فرآیند طراحی آنها به خواسته‌ها و نیازهای کودکان توجهی نمی‌شود. علاوه بر محدودیت‌های فیزیکی و طراحی، موانع فرهنگی و اجتماعی نیز می‌تواند به عنوان مانعی جدی در مسیر مشارکت کودکان در فضاهای شهری عمل کند [۴]. در بسیاری از جوامع، فرهنگ عمومی هنوز به طور کامل پذیرای نقش فعال کودکان در تصمیم‌گیری‌ها و فرآیندهای شهری نیست. همچنین، عدم آگاهی کافی از اهمیت مشارکت کودکان و نبود سیاست‌های حمایتی مؤثر از سوی نهادهای مختلف شهری، موجب شده است که این گروه سنی اغلب از مشارکت در فرآیندهای شهری کنار گذاشته شوند. در نهایت، این عدم مشارکت می‌تواند به نادیده گرفتن حقوق کودکان و تبعیض‌های اجتماعی منجر شود که نتیجه آن ایجاد نابرابری‌های محیطی در فضای شهری است [۵]. در راستای شناسایی موانع و فرصت‌ها برای افزایش مشارکت کودکان در فضاهای شهری، روش‌های مختلفی برای تحلیل و بررسی این موضوع وجود دارد. یکی از رویکردهای مفید در این زمینه، استفاده از تحلیل SWOT است که می‌تواند به شناسایی نقاط قوت، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در زمینه مشارکت کودکان در فضاهای شهری کمک کند. این روش به ویژه در شفاف‌سازی موانع فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و فنی مؤثر خواهد بود و به طور جامع می‌تواند تصویر واضح‌تری از وضعیت کنونی و راهکارهای ممکن برای ارتقاء مشارکت کودکان در طراحی فضاهای شهری فراهم کند. در این تحقیق، تلاش خواهد شد تا از طریق تحلیل SWOT، موانع و عوامل مؤثر در مشارکت کودکان در فضاهای شهری شناسایی و بررسی شوند. این پژوهش نه تنها به درک بهتری از وضعیت موجود کمک خواهد کرد، بلکه راهکارهایی عملی و اجرایی برای بهبود وضعیت مشارکت کودکان در فضاهای شهری و تحقق عدالت اجتماعی در این زمینه ارائه خواهد داد. نتایج این تحقیق می‌تواند به طراحان شهری،

برنامه ریزان و مسئولان شهری کمک کند تا با شناسایی و رفع موانع موجود، شرایط مناسبی برای مشارکت فعال تر و مؤثرتر کودکان در فرآیندهای طراحی و برنامه ریزی فضاهای شهری فراهم آورند. به این ترتیب، زمینه سازی برای ایجاد فضاهایی عادلانه تر، امن تر و متناسب با نیازهای کودکان به عنوان نسل های آینده جامعه، ممکن خواهد شد.

ضرورت و اهمیت پژوهش

در عصر کنونی، با روند شتابان شهری شدن و مشکلات ناشی از توسعه بی رویه فضاهای شهری، توجه به طراحی فضاهایی که نیازهای گروه های مختلف سنی، به ویژه کودکان، را تأمین کند، به یک دغدغه جدی تبدیل شده است. کودکان به عنوان گروهی آسیب پذیر نیاز به فضایی دارند که در آن علاوه بر بازی، بتوانند در فرآیندهای اجتماعی، فرهنگی و حتی تصمیم گیری های شهری مشارکت کنند [۶]. این نیاز به ویژه در شهرهای بزرگ با تراکم جمعیت، کمبود فضاهای سبز، آلودگی هوا و محدودیت منابع اهمیت بیشتری پیدا می کند. متأسفانه، بسیاری از فضاهای عمومی، به ویژه فضاهای بازی کودکان، بدون توجه به ابعاد روان شناختی و اجتماعی طراحی می شود و این مسئله باعث می شود که کودکان ارتباط کمی با محیط شهری داشته باشند. در عین حال، کودکان فعال در فضاهای شهری توانایی های فکری و اجتماعی بالاتری پیدا می کنند و احساس تعلق بیشتری به جامعه دارند. با این حال، طراحی بسیاری از فضاهای شهری نیازهای کودکان را نادیده می گیرد که عمدتاً به دلیل محدودیت های مالی، عدم توجه به ابعاد روان شناختی و فرهنگی در طراحی فضاها، و عدم مشارکت کودکان در فرآیندهای تصمیم گیری شهری است [۷]. همچنین، موانع فرهنگی و اجتماعی موجب می شود که بسیاری از کودکان، به ویژه در مناطق کم برخوردار، نتوانند به طور مؤثر در فضاهای شهری حضور یابند و از حقوق خود بهره مند شوند. نادیده گرفتن مشارکت کودکان در فضاهای شهری می تواند به نابرابری های اجتماعی و آسیب های روان شناختی منجر شود. این پژوهش با استفاده از تحلیل SWOT به شناسایی و تحلیل موانع و فرصت های مشارکت کودکان در فضاهای شهری می پردازد. تحلیل SWOT به عنوان یک ابزار استراتژیک می تواند به شناسایی نقاط قوت و ضعف موجود در فضای شهری و همچنین فرصت ها و تهدیدها کمک کند و راه حل های کاربردی برای رفع موانع و تقویت فرصت ها ارائه دهد. مشارکت کودکان در فرآیندهای طراحی فضاهای شهری می تواند به ارتقاء کیفیت زندگی شهری، کاهش نابرابری های اجتماعی و تقویت عدالت اجتماعی کمک کند. نتایج این پژوهش می تواند به طراحان شهری و نهادهای مختلف کمک کند تا فضاهایی طراحی کنند که نیازهای جسمی، روان شناختی، اجتماعی و فرهنگی کودکان را در کنار سایر گروه های اجتماعی در نظر بگیرند. این امر به بهبود کیفیت زندگی کودکان و شهروندان کمک کرده و باعث ارتقاء کیفیت زیست محیطی، اجتماعی و فرهنگی در فضاهای شهری می شود.

اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش، تحلیل موانع و فرصت های مشارکت کودکان در فضاهای شهری با استفاده از چارچوب تحلیلی SWOT است. این پژوهش به دنبال بررسی ابعاد مختلف فضای شهری و چالش های مرتبط با مشارکت کودکان در این فضاها است و با تحلیل دقیق این ابعاد، هدف دارد تا راهکارهایی مؤثر برای ارتقای عدالت اجتماعی از طریق طراحی مشارکتی فضاهای شهری برای کودکان ارائه دهد. اهداف خاص این پژوهش به شرح زیر است:

شناسایی و تحلیل نقاط قوت مشارکت کودکان در فضاهای شهری: یکی از اهداف این پژوهش، شناسایی ویژگی ها و ویژگی های مثبت فضاهای شهری است که به طور بالفعل یا بالقوه قادرند زمینه های مشارکت مؤثر کودکان را فراهم سازند. این ویژگی ها می توانند شامل فضاهای عمومی مناسب، ایجاد فرصت های اجتماعی برای کودکان در محیط های شهری، و وجود سیاست های حمایتی و تسهیل کننده باشند که به مشارکت کودکان در فرآیندهای شهری کمک می کنند.

تحلیل موانع و نقاط ضعف در مشارکت کودکان در فضاهای شهری: هدف دیگر این پژوهش، شناسایی و تحلیل عواملی است که به عنوان موانع یا نقاط ضعف در مشارکت کودکان در فضاهای شهری عمل می کنند. این موانع می توانند شامل کمبود فضاهای مناسب برای بازی و تعاملات اجتماعی کودکان، نبود امنیت کافی در فضاهای عمومی، فقدان طراحی های کاربرمحور و عدم لحاظ نیازهای روان شناختی و اجتماعی کودکان در فرآیندهای طراحی شهری باشند.

شناسایی فرصت‌های استراتژیک برای ارتقاء مشارکت کودکان در فضاهای شهری: یکی دیگر از اهداف این پژوهش، شناسایی فرصت‌های استراتژیک برای ارتقاء مشارکت کودکان در فضاهای شهری است. این فرصت‌ها می‌توانند در قالب استفاده از فناوری‌های نوین، جلب مشارکت جامعه مدنی و سازمان‌های غیر دولتی، یا پیاده سازی مدل‌های طراحی شهری مشارکت محور برای کودکان و نوجوانان مطرح شوند. تحلیل این فرصت‌ها می‌تواند در بهبود شرایط فضاهای شهری و ایجاد محیط‌های شمول‌گرا برای کودکان مؤثر واقع شود.

شناسایی تهدیدهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در راستای مشارکت کودکان: این هدف به شناسایی تهدیدات و چالش‌های موجود در فضاهای شهری می‌پردازد که به عنوان عوامل بازدارنده در مشارکت کودکان در فضاهای شهری عمل می‌کنند. این تهدیدها می‌توانند شامل موانع فرهنگی، سیاست‌های اجتماعی نادرست، تهدیدات امنیتی، و مشکلات اقتصادی باشند که مانع از تحقق عدالت اجتماعی در این فضاها می‌شوند.

ارائه راهکارهای استراتژیک مبتنی بر تحلیل SWOT جهت ارتقاء مشارکت کودکان در فضاهای شهری: یکی از اهداف کلیدی این پژوهش، تدوین استراتژی‌های مؤثر برای رفع موانع و تقویت فرصت‌ها جهت ارتقاء مشارکت کودکان در فضاهای شهری است. استفاده از مدل SWOT به عنوان یک ابزار تحلیلی، امکان شفاف سازی ابعاد مختلف مشارکت کودکان را فراهم کرده و راهکارهای استراتژیک مبتنی بر این تحلیل را برای سیاست‌گذاران، طراحان شهری و مسئولان مربوطه پیشنهاد می‌کند.

توسعه مدل‌های طراحی شهری مشارکت‌محور برای کودکان: در این پژوهش، هدف دیگر، توسعه مدل‌های طراحی شهری است که در آن‌ها نیازهای جسمی، روان‌شناختی و اجتماعی کودکان در کنار نیازهای سایر گروه‌های اجتماعی مدنظر قرار می‌گیرد. این مدل‌ها باید به گونه‌ای طراحی شوند که کودکان بتوانند به طور فعال در فرآیندهای اجتماعی و شهری مشارکت داشته و در تصمیم‌گیری‌های شهری سهیم باشند.

ارزیابی تأثیر مشارکت کودکان بر بهبود کیفیت زندگی شهری و عدالت اجتماعی: هدف دیگر این پژوهش، ارزیابی تأثیرات مشارکت کودکان در فضاهای شهری بر کیفیت زندگی شهری و کاهش نابرابری‌های اجتماعی است. این تأثیرات می‌توانند شامل تقویت حس تعلق اجتماعی، بهبود روابط میان گروه‌های اجتماعی مختلف، افزایش تعاملات بین نسلی، و ارتقای احساس عدالت اجتماعی در فضاهای شهری باشند.

پیشنهاد سیاست‌های عمومی و طراحی‌های شهری منطبق با حقوق و نیازهای کودکان: در نهایت، این پژوهش به دنبال پیشنهاد سیاست‌های عمومی و طرح‌های طراحی شهری است که حقوق و نیازهای کودکان را به طور شفاف و علمی در نظر گرفته و آن‌ها را در فرآیندهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی شهرهای امروزی لحاظ کند. این سیاست‌ها باید به گونه‌ای تدوین شوند که به طور مستقیم بر ارتقاء عدالت اجتماعی در سطح شهری و رفاه کودکان تأثیرگذار باشند.

پیشینه تحقیق و چارچوب نظری (مبانی نظری)

مروری بر ادبیات تحقیق

مشارکت کودکان عرصه‌ای است برای کودکان که بتوانند نظر خود را درباره محیط پیرامون ارائه کنند. این نوع مشارکت از اواخر دهه ۱۹۸۰ با تصویب کنوانسیون حقوق کودک در سازمان ملل (۱۹۸۹) جایگاه قانونی در میان کشورها پیدا کرد. این سند مهمترین سند بین‌المللی در رابطه با کودکان و اولین ابزار قانونی بین‌المللی است که طیف گسترده‌ای از حقوق انسانی را برای کودکان تضمین می‌کند. در این معاهده به عنوان «لایحه حقوق بشر» برای کودکان از کشورهای تصویب کننده درخواست می‌شود شرایطی را به وجود آورند که در آن، کودکان نقش فعال و خلاق را در زندگی اجتماعی و سیاسی کشور خود ایفا کنند و دولت‌ها در زمینه موضوعات تأثیرگذار بر زندگی آنها با دریافت ایده‌هایشان حامی آنها و فعالیت‌های مطلوبشان باشند [۸]. از زمان تصویب قوانین بین‌المللی فعالیت‌های اجرایی در تمام عرصه‌ها برای ارزش قائل شدن به حضور کودکان در تصمیم‌گیری‌ها انجام شد. به گونه‌ای که صاحب نظران در عرصه‌ی شهرسازی، معماران و طراحان در بعد رویه‌ای طراحی فضای شهری تلاش کردند با ایجاد بستری برای اظهارنظر و عقیده کودکان و رساندن صدای آنها به مسئولان، از حقوق آنها حمایت کرده و فضایی کودک محور را با مشارکت آنها ایجاد کنند [۹]. به همین منظور تحقیقات و مطالعات میدانی برای مدون کردن مبانی نظری و فرضیه سازی تأمین

حقوق کودکان در شهر، حضور آنان در فضای شهری و نهایتاً مشارکت آنها در فرایند طراحی انجام شد؛ به گونه ای که در این عرصه کودکان به عنوان شهروندانی شناخته شده اند که به لحاظ موقعیت سنی نیاز به حمایت و حفاظت دارند. در ابتدا به وسیله سازمان‌هایی از جمله مجمع بین المللی حقوق کودکان برای بازی، حق بازی برای کودکان توسط ملت‌ها پذیرفته شد. این حق تأثیر بسیار سودمندی در اندیشه و عمل برای مشارکت کودکان به عنوان شرکت کنندگان بی قدرت گذاشت [۱۰]. متخصصانی از جمله هارت (۱۹۹۷)، بارتلت (۱۹۹۹)، ریوکی (۱۹۹۵) و چوال (۲۰۰۱) در این زمینه فعالیت کرده اند. علاوه بر آن پروژه‌هایی که هم زمان در زمینه حقوق کودکان انجام شد؛ شورای شهر کودکان و شهرهای دوستدار کودک بوده است که هر دو از سوی یونسف حمایت می‌شد. پروژه شهرهای دوستدار کودک از سال ۱۹۹۵ برای اجرایی کردن حقوق کودکان در سطح محلی به کار گرفته شده و از سال ۱۹۹۶ به نوعی جنبش اجتماعی تبدیل شده است. از جمله اهداف این پروژه‌ها تنظیم چارچوب‌های اصولی و قانونی مبتنی بر حقوق کودکان، تنظیم برنامه بودجه برای کودکان و نمایش روند اجرایی و ضمانت حقوق کودکان بوده است [۱۱].

پس از آن از اوایل قرن ۲۱ نهادینه سازی مشارکت کودکان در محور فعالیت‌های صاحب نظران قرار گرفت. در این دوره کودکان به عنوان همکار بزرگسالان در نظر گرفته شدند و در چارچوب سازمانی که توسط بزرگسالان تهیه شده بود، با پذیرفتن همان قدرت و دانش بزرگسالان در فرایند طراحی شرکت می کردند [۱۲]. در حال حاضر چندین پروژه توسعه شهری در کشورهای توسعه یافته برای نهادینه سازی مشارکت کودکان انجام گرفته است که عموماً محدود به تغییرات محیطی یا ایده پردازی برای آنچه کودکان از محیط می خواهند، بوده است. از دستاوردهای مهم این دوره تلاش برای مشارکت کودکان در عین واقع بینی از دوران زندگی آنان با رویکردی به سوی آینده بوده است، تا فرایند مشارکت به عنوان یک فرایند گفتگویی تعاملی و آینده نگوار در میان کودکان و بزرگسالان عمل کند. این زمینه فراهم شده در طیفی از انواع مشارکت سنتی که به صورت ساده کودکان را درگیر می کند، تعریف شده است و تلاش می کند کودکان به عنوان کودک در کنار بزرگسالان فعالیت کنند [۱۳]. مزیت اصلی این رویکرد حضور پررنگ کودکان در جامعه به همراه نظارت افزایش یافته و کنترل شده بزرگسالان است. جنبش شهرهای پایدار، پایگاه خوبی برای پیشرفت این عرصه بوده است. در این پروژه‌ها با استفاده از نظریه‌های میان رشته‌ای برای طراحی محیطی که مردم را در طراحی محیط پیرامونشان درگیر می کند، یک فرایند آموزشی متقابل در میان شهروندان و طراحان برنامه ریزی می‌شود و کودکان را به صورت مستقیم در برنامه ریزی محیط زیست وارد می کند [۲۳]. در سال‌های اخیر که بیش از یک دهه از ورود به قرن بیست و یکم میلادی می‌گذرد با فراگیر شدن میان رشته‌ای بودن طراحی‌های محیطی و تلاش برای فعالیت‌های همکارانه برای حل مسایل اجتماعی، رویکرد ایجاد فضاهای درون سازمانی برای تحقق عدالت اجتماعی و ایجاد فرهنگ مشارکتی برای مکان سازی و گسترش سرمایه‌های اجتماعی در کانون توجه قرار گرفته است [۱۲]. در این تئوری‌های عملکرد محور، هدف ارتقاء تسلط ذینفعان بر فضای مورد استفاده شان بوده است. در ارتباط با کودکان و فضای مشارکتی آنان نیز هدف، افزایش دوران کودکی کودکان و حفظ فضای اجتماعی آنان در تراز منطقی از نظارت بزرگسالان است. در این رویکرد کودکان در کنار بزرگسالان از حقوق خود دفاع می کنند و در بستر فراهم شده برای مشارکتی اجتماعی شرکت می کنند. رایانه نظریه‌های سرمایه‌های اجتماعی در شهر از سوی انتام ۲۰۰۰ و آدلرو کوون ۲۰۰۲، بستر سازی فرهنگ مشارکت دوستانه برای ایجاد سازمانی و عملیاتی کردن دو راهبرد «نوجوانان در حکمرانی» و «مشارکت جوانان و بزرگسالان با یکدیگر» در سطح حکومت‌های ملی و محلی از جمله اقدامات موفق است که در این راستا انجام شده است.

تعاریف و مفاهیم پایه

قبل از پرداختن به مباحث نظری و ادبیات موضوع، لازم است ابتدا به تعریف و مفهوم برخی از کلمات و عبارات کلیدی پژوهش پرداخته شود، از جمله؛

کودک

کوچک. صغیر (فرهنگ فارسی معین). پهلوی، کودک به معنی صغیر (از حاشیه برهان چ معین). صورت دیگر آن کوچک است (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به کوچک شود. طفل و بچه خواه پسر باشد و یا دختر (ناظم‌الطبباء). فرزندی که به حد بلوغ نرسیده (پسر یا دختر). طفل. کودکان (فرهنگ فارسی معین). ولید. صبی (ترجمان القرآن). طفل. بچه. ولید. صبی (پسر).

صبیه (دختر) (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). فرزند (ناظم‌الطبایر). فرزند (یادداشت به خط مرحوم دهخدا) گفت: اکنون مرا زمان دهید باز خانه شوم و کودکان خویش را ببینم و وصیتی بکنم (تاریخ بیهقی). این کلمه به معنی خرد و صغیر مزید مقدم و مزید موخر رود آمده است: کودک دریا؛ دجله. دیله کودک؛ دجیل (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). جوان (فرهنگ فارسی معین): بازرگانی که زن نیکو و کودک گزیند و عمر در سفر گذارد [۱]. در متن عربی: الشابه طبق تعریف فرهنگ فارسی معین، «کودک به معنای کوچک، صغیر و فرزندی که به حد بلوغ نرسیده یا طفل آورده شده است. مرکز آمار ایران، در همین مورد واژه کودک را به کسی اطلاق می‌کند که دارای اجازه فعالیت شغلی نداشته باشد؛ که در این تعریف نیز کودک حداکثر ۱۵ سال تمام شمسی است». طبق تعریف کانون پرورش فکری و نوجوان ایران «به گروه‌های سنی قبل از دبستان، سال‌های آغاز دبستان، سال‌های پایان دبستان، دوره راهنمایی و سال‌های دبیرستان تقسیم می‌شود» [۱].

مشارکت کودکان به عنوان حق مشخص آنها

حقوق کودک عبارت است از توجه به پرداختن و اعطای هرآنچه کودکان برای بالندگی سلامت روان، تعالی و در مجموع احساس خوشبختی به آن نیاز دارند. با گسترش توجه به حقوق کودکان، مجامع بین‌المللی و کشورها تلاش کرده‌اند که جایگاهی قانونی برای رعایت حقوق این شهروندان کوچک فراهم کنند. یکی از حقوق و امتیازهایی که در پیمان نامه‌های بین‌المللی نیز در نظر گرفته شده، توجه به نظر کودکان به عنوان شهروندان کوچک در برنامه ریزی، طراحی و اداره محیط زندگی آنان است. از دیدگاه هارت مشارکت کودکان یعنی ایجاد فضایی برای گفت و گو و اظهار نظر آنها درباره احساساتشان نسبت به محیط پیرامونشان. آنان از طریق ابراز احساسات و ارائه نظراتشان درباره محیط می‌توانند نسبت به محیط اطراف خود کنترل و امنیت خاطر بیشتری داشته باشند [۱۵]. بنابراین ضرورت مشارکت کودکان در طراحی و برنامه ریزی محیط به سبب نکات زیر امری قطعی است:

۱. کودکان آیندگان جامعه شهری هستند و محیط در رشد مناسب یا نامناسب جسمی و شخصیتی آنها تأثیر بسیاری دارد. ۲. کودکان نیازها و چشم‌اندازهایی متفاوت با بزرگسالان دارند. ارائه نظرهای کودکان در گروه‌های سنی مختلف و اقشار گوناگون جامعه می‌تواند برنامه ریزی‌ها و طراحی‌های شهرسازانه را متنوع و خلاقانه کنند. ۳. در فرایند مشارکت کودکان به دلیل نگاه کنجکاوانه آنها، موضوعات جدیدی مطرح می‌شود. ۴. محیطی که برای کودکان مناسب باشد، یقیناً برای بزرگسالان نیز مناسب خواهد بود. ۵. محیطی که با مشارکت و تمایلات کودکان طراحی شود، محیطی کارآمد و مؤثرتر برای آنها خواهد بود. به همین منظور برای نظرسنجی از کودکان لازم است که درک درست و آگاهی مطلوبی نسبت به شهر برای آنان ایجاد شود تا بتوانند احساس و نظر خود را در مورد محیط پیرامون بیان کنند. همچنین حق مشارکت کودکان ایجاب می‌کند که به تمام کودکان اجازه داده شود تا در فرایند برنامه ریزی و طراحی مشارکت داشته باشند؛ به عبارتی فرایند مشارکت باید برای همه کودکان امکان‌پذیر باشد. [۲۲].

کودک و شهر

در محیط شهری، کودک به عنوان فردی در حال رشد و توسعه، نیازمند فضاهایی است که به او اجازه دهد تا به طور ایمن، آزادانه و به طور مؤثر در جامعه حضور داشته باشد. تعریف کودک در این فضاها باید شامل نیازهای جسمی، روانی، اجتماعی و آموزشی او باشد. کودک در محیط شهری به عنوان یک موجود اجتماعی و فعال باید فضایی داشته باشد که علاوه بر امنیت، امکان برقراری ارتباط با دیگران، بازی، یادگیری و رشد فردی را فراهم آورد. این فضاها باید با توجه به ویژگی‌های خاص سن و رشد کودک طراحی شوند تا محیطی مطلوب و حامی فرایند رشد او باشند [۱۶]. ویژگی‌های کودک در محیط شهری عبارتند از:

۱. نیاز به امنیت: محیط شهری باید برای کودک ایمن باشد و خطرات مختلف از جمله تصادفات، آلودگی، و مشکلات اجتماعی را به حداقل برساند.
۲. فضاهای بازی و تعامل: کودک نیاز به فضاهایی دارد که در آن بتواند با دیگران تعامل داشته باشد و بازی کند. این فضاها باید هم از نظر فیزیکی ایمن و هم از نظر اجتماعی تشویق‌کننده باشند.
۳. دسترسی به خدمات شهری: کودک باید به راحتی به خدماتی مانند مدارس، مراکز بهداشتی، و دیگر امکانات ضروری دسترسی داشته باشد.

۴. مشارکت در محیط شهری: کودک باید در فرآیندهای تصمیم گیری مربوط به فضای شهری مشارکت داشته باشد تا نیازهای خاص او در طراحی فضاهای عمومی در نظر گرفته شود. بنابراین، کودک در محیط شهری نه تنها به عنوان یک فرد در حال رشد، بلکه به عنوان یک شهروند فعال و مشارکت کننده در جامعه باید دیده شود [۱۷].

جدول شماره (۱): چهارچوب شاخص های ایجاد محیط دوست دار کودک، ماخذ؛ [۱۸].

شاخص ها (مؤلفه های ابعاد کلیدی)	جوامع دوستدار کودک (ابعاد کلیدی)	سلامت کودکان (موضوعات کلیدی)
۱ در الف) دسترسی بودن طیف متنوعی از خدمات و فعالیت های دوستدار کودک. ۱ ب) دسترسی مستقل به طیف متنوعی از خدمات و فعالیت های دوستدار کودک. ۲ الف) توانای مشارکت در فرایندهای مشارکتی جامعه.	۱) فراهم کردن دسترسی مستقل کودکان به طیف متنوعی از خدمات و فعالیت های اجتماعی مناسب. کودکان در تمامی سنین، توانا بیه و پیشینه فرهنگی. ۲) ایجاد ظرفیتی برای کودکان جهت سالم بودن و دستیابی به مهارت از طریق مشارکت.	<u>فعالیت</u> داشتن فعالیت با داشتن توان انجام مستقل کار منجر به کنترل و توانایی سالم بودن و انجام مستقل کار در زندگی روزمره می شود.
منابع اطلاعاتی موثق		اقدامات پیشنهادی
— طرحها و نقشه های اصلی. — مسیرهای اتوبوس. — مسیرهای دوچرخه سواری. — گزارشات کودکان و نوجوانان.	— محاسبه فاصله تا مقصد از مدرسه و خانه. — محاسبه میانگین زمان تا مقصد از مدرسه و خانه. — تعداد و روشهای که کودکان می توانند هر یک از امکانات و خدمات دسترسی داشته باشند (مانند پیاده روی، دوچرخه سواری یا حمل و نقل عمومی).	
شاخص ها (مؤلفه های ابعاد کلیدی)	جوامع دوستدار کودک (ابعاد کلیدی)	سلامت کودکان (موضوعات کلیدی)
۳ الف) حمایت های بدنی برای امنیت کودکان. ۳ ب) راهکارهایی برای حفظ کودکان از خطرات بدنی. ۴ الف) وجود ویژگی هایی که احساس هویت اجتماعی را برانگیزد.	۳) امن تر کردن اماکن عمومی جامعه برای کودکان. ۴) افزایش توانایی کودکان در احساس امنیت و ارتباط با جامعه خود.	<u>ایمنی و امنیت</u> داشتن احساس ایمنی و امنیت برای مشارکت کامل در زندگی و انجام چیزهایی که هر کس باید انجام دهد.
منابع اطلاعاتی موثق		اقدامات پیشنهادی
— مدیریت محیط (پیشگیری جرم از طریق طراحی محیط). — رهنمون های طراحی خیابان. — آمار جرم و جنایت. — مشورت با کودکان و نوجوانان.	— راهکارهای جامعه برای تضمین ایمنی کودکان و نوجوانان. — تعداد و نوع کارکردها. — قابلیت نظارت منفعل بزرگسالان در اماکن عمومی. — نصب حصار، میزان سایه. — تهیه طرح برای ایمنی کودک در جامعه.	
شاخص ها (مؤلفه های ابعاد کلیدی)	جوامع دوستدار کودک (ابعاد کلیدی)	سلامت کودکان (موضوعات کلیدی)
۵ الف) وجود امکاناتی که احساس خوشحالی و حمایت می دهند. ۵ ب) در دسترسی بودن فضاهای بازی خلاق و فعال. ۶ الف) در دسترسی بودن فضاهای سبز و مناطق طبیعی. ۶ ب) دسترسی به طیف وسیعی از فضاهای باز سبز و مناطق طبیعی.	۵) ایجاد فضاهای که در آنها کودکان می توانند شادی، نشاط و موفقیت را تجربه کنند. ۶) افزایش موقعیت هایی برای کودکان برای دسترسی به فضای باز و سبز.	<u>احساس مثبت از خود</u> داشتن احساس مثبت از خود، احساس اینکه شما فرد خوبی هستید و توسط افراد اطراف خود شناخته شده هستید.

منابع اطلاعاتی موثق	اقدامات پیشنهادی
— بازسازی و راهکارهای فضای باز و طرح مدیریت.	— دسترسی به پیاده رو و دوچرخه سواری.
— اطلاعات حمل و نقل.	— نزدیک بودن به راهها، خانه ها و توسعه شهری.
— طرح و نقشه.	— دسترسی به حمل و نقل عمومی.

عدالت اجتماعی و کودکان¹

عدالت اجتماعی و کودکان مفهومی است که بر تأمین حقوق و فرصت‌های برابر برای تمام کودکان، بدون توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی یا جغرافیایی تأکید دارد. این مفهوم در فضای شهری به معنای فراهم آوردن محیط‌های امن، مناسب، و قابل دسترس برای رشد و توسعه کودکان است، به طوری که همه کودکان بدون هیچ گونه تبعیضی از امکانات و فرصت‌ها برخوردار شوند. در این راستا، عدالت اجتماعی برای کودکان به ویژه در شهرها اهمیت ویژه‌ای دارد، چرا که شهرها اغلب به محیط‌هایی پیچیده و پرچالش برای کودکان تبدیل می‌شوند [18]. عدالت اجتماعی برای کودکان به معنای فراهم آوردن دسترسی عادلانه به فرصت‌ها، امکانات و منابع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است. این عدالت باید در زمینه‌های مختلفی از جمله آموزش، بهداشت، مسکن، و مشارکت اجتماعی برای همه کودکان تضمین شود. اصول عدالت اجتماعی برای کودکان در فضاهای شهری به معنای وجود فضاهایی است که کودکان در آنها می‌توانند آزادانه بازی کنند، بیاموزند، و به طور مؤثر در فرآیندهای اجتماعی مشارکت کنند [19]. یکی از ابعاد مهم عدالت اجتماعی برای کودکان در شهرها، مشارکت آنها در فرآیندهای تصمیم‌گیری است. به ویژه در زمینه طراحی فضاهای شهری، مشارکت کودکان به آنها این امکان را می‌دهد که خواسته‌ها و نیازهای خود را در برابر مقامات شهری بیان کنند. این مشارکت باعث می‌شود که فضاهای شهری به طور مؤثرتر و منطبق با نیازهای واقعی کودکان طراحی شوند و از تبعیض‌هایی که ممکن است در برنامه ریزی شهری ایجاد شود، جلوگیری کند. در این راستا، عدالت اجتماعی به معنای فراهم آوردن فرصت‌های برابر برای حضور فعال کودکان در فضاهای عمومی، بازی و آموزش است. [20].

روش‌شناسی

پژوهش حاضر به منظور شناسایی چالش‌ها و راهکارهای ارتقاء عدالت اجتماعی و افزایش مشارکت کودکان در فضاهای شهری مبتنی بر تحلیل مدل سوات طراحی شده است. در این پژوهش، به منظور شناسایی موانع و فرصت‌ها، از روش ترکیبی (کیفی و کمی) بهره گرفته شده است و تحلیل سوات (SWOT) به عنوان ابزاری کلیدی در تحلیل عوامل داخلی و خارجی مورد استفاده قرار گرفته است. هدف اصلی این تحقیق، شناسایی تهدیدات و فرصت‌های مرتبط با فضای شهری از منظر مشارکت کودکان و تحلیل چالش‌ها و توانمندی‌ها در راستای تحقق عدالت اجتماعی برای این گروه سنی است. این پژوهش از نوع تحقیق کاربردی است که سعی دارد با استفاده از تحلیل‌های علمی و دقیق، چالش‌ها، تهدیدات، و فرصت‌های موجود در زمینه مشارکت کودکان در فضاهای شهری را شناسایی کرده و راهکارهایی عملی برای تحقق عدالت اجتماعی در این فضاها ارائه دهد. برای انجام این تحقیق، از داده‌های ترکیبی استفاده شده است که شامل بررسی اسناد و مدارک موجود، مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته با متخصصان و کارشناسان حوزه شهری و همچنین بررسی‌های دقیق وضعیت موجود در فضاهای شهری است. داده‌ها برای شناسایی عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) استخراج شده و در نهایت تحلیل سوات برای تدوین استراتژی‌ها و راهکارها استفاده گردیده است. در این تحقیق، ماتریس سوات به عنوان یک ابزار تحلیلی برای بررسی تهدیدات و فرصت‌ها در محیط بیرونی و همچنین شناسایی نقاط قوت و ضعف در داخل جامعه کودکان شهری مورد استفاده قرار می‌گیرد. این تحلیل در نهایت منجر به ارائه راهبردهایی برای بهبود مشارکت کودکان در فضاهای شهری و توسعه عدالت اجتماعی در این محیط‌ها می‌شود.

¹ Social Justice and Children

جدول شماره (۲): ماتریس SWOT^۱ و نحوه تعیین استراتژی ها، ماخذ؛ (نگارنده)

ماتریس	نقاط قوت	نقاط ضعف
SWOT	S	W
فرصت‌ها	استراتژی	استراتژی
O	SO	WO
تهدیدها	استراتژی	استراتژی
T	ST	WT

بحث و یافته‌ها

تحلیل داده‌ها

با توجه به موضوع پژوهش حاضر در خصوص "چالش‌ها و عوامل مؤثر بر مشارکت کودکان در فضاهای شهری و تحقق عدالت اجتماعی"، جدول SWOT به صورت دقیق و با جزئیات بیشتر به شرح زیر ارائه می‌شود:

جدول شماره (۳): تحلیل SWOT - فضای شهری و مشارکت کودکان با رویکرد عدالت اجتماعی، ماخذ؛ (نگارنده)

دسته بندی	جزئیات دقیق
نقاط قوت (Strengths)	رشد گفتمان عدالت اجتماعی در فضای دانشگاهی و اجرایی کشور که موجب حساسیت نسبت به حقوق اقشار آسیب پذیر، از جمله کودکان، شده است.
	وجود الگوهای موفق مشارکت کودک محور در برخی کشورهای توسعه یافته که قابل بومی سازی در شهرهای ایران هستند.
	ظرفیت فرهنگی و اجتماعی جوامع محلی برای درگیر کردن کودکان در فعالیت‌های شهری (نظیر جشن‌ها، دیوارنگاری، کارگاه‌های طراحی).
	پویایی و خلاقیت ذاتی کودکان در فرآیند ایده پردازی برای طراحی فضاهای شهری، که می‌تواند منجر به نوآوری در طراحی شود.
	حمایت ضمنی برخی شهرداری‌ها و نهادهای اجتماعی از پروژه‌های مرتبط با کودکان، به ویژه در سطح مناطق محروم.
	آشنایی روزافزون برنامه ریزان و طراحان شهری با رویکردهای انسان محور و کودک محور در طراحی فضاهای شهری.
نقاط ضعف (Weaknesses)	نبود سیاست گذاری جامع و هماهنگ بین نهادهای مرتبط با کودکان و شهرسازی، که موجب عدم انسجام در اجرای پروژه‌ها می‌شود.
	فقدان زیرساخت‌های مناسب برای حضور ایمن و فعال کودکان در فضاهای شهری، مانند مسیرهای دسترسی، تجهیزات بازی استاندارد، میلمان متناسب.
	بی توجهی به نظرات و تجربیات زیسته کودکان در فرآیندهای طراحی و برنامه ریزی شهری.
	کمبود محتوای آموزشی و فرهنگی برای ارتقاء آگاهی خانواده‌ها نسبت به اهمیت مشارکت کودکان در شهر.
	عدم آموزش شهروندی و مشارکت اجتماعی در برنامه‌های درسی مدارس ابتدایی و متوسطه اول.
	غلبه نگاه کالبدی بر نگاه روان شناختی و اجتماعی در طراحی فضاهای شهری، که موجب غفلت از نیازهای ذهنی و عاطفی کودکان می‌شود.
	امکان تدوین سیاست‌های شهری با رویکرد حقوق کودک در اسناد توسعه شهری و طرح‌های جامع - تفصیلی.

¹ Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats Matrix

فرصت ها (Opportunities)	حمایت فزاینده نهادهای بین‌المللی مانند یونسکو و بانک جهانی از پروژه‌های شهر دوستدار کودک
	رشد فناوری‌های دیجیتال و ابزارهای مشارکت مجازی که می‌توانند در فرایند شنیدن صدای کودکان مؤثر باشند.
	افزایش تمایل شهرداری‌ها به ارتقاء کیفیت فضاهای عمومی شهری به عنوان بخشی از برندینگ شهری و جذب گردشگر اجتماعی.
	ظرفیت نهادهای مدنی، انجمن‌های فرهنگی و سازمان‌های مردم نهاد برای اجرای برنامه‌های آموزشی و مشارکتی با محوریت کودک.
	امکان تلفیق رویکردهای بین رشته‌ای (معماری، روانشناسی محیطی، جامعه‌شناسی، آموزش و پرورش) در طراحی فضاهای شهری کودک محور.
تهدیدها (Threats)	تسلط نگاه بزرگسال محور و اقتدارگرا به مدیریت شهری که مشارکت کودکان را نمادین و غیرضروری تلقی می‌کند.
	فقر، نابرابری اقتصادی و تبعیض‌های اجتماعی در مناطق شهری که مانعی جدی برای تحقق عدالت فضایی برای کودکان است.
	ناامنی فضاهای عمومی به ویژه برای دختران کودک و نوجوان که منجر به حذف تدریجی آنان از حیات شهری می‌شود.
	مقاومت فرهنگی در برخی جوامع شهری نسبت به برابری‌خواهی و مشارکت طلبی کودکان به دلیل ارزش‌های سنتی.
	بوروکراسی پیچیده و زمان بر نهادهای برنامه ریز شهری که مانع مشارکت فعال و به موقع گروه‌های سنی پویا مانند کودکان می‌شود.
	بود نظام ارزیابی و پایش اثربخشی پروژه‌های مشارکتی کودک محور در حوزه فضای شهری، که موجب توقف یا فراموشی این پروژه‌ها پس از اجرا می‌شود.

یافته های تحقیق

تحلیل SWOT بر اساس پژوهش:

تحلیل SWOT، به عنوان یک ابزار استراتژیک در شناسایی وضعیت موجود، به کمک چهار بعد اصلی نقاط قوت^۱ (S)، نقاط ضعف^۲ (W)، فرصت‌ها^۳ (O) و تهدیدها^۴ (T)، امکان ارزیابی جامع از بسترهای اجتماعی، فرهنگی و کالبدی مشارکت کودکان در فضاهای شهری را فراهم می‌آورد. در این پژوهش، این مدل به منظور بررسی ابعاد مختلف عدالت اجتماعی در فضاهای شهری و نقش کودکان به عنوان یکی از گروه‌های اجتماعی تأثیرپذیر از سیاست‌های شهری به کار گرفته شده است.

۱) نقاط قوت (Strengths):

وجود ظرفیت‌های بالقوه در نهادهای محلی (مانند مدارس، فرهنگسراها و مساجد) برای تبدیل به پایگاه‌های مشارکتی کودکان در فضاهای شهری.

افزایش حساسیت جامعه تخصصی معماری و شهرسازی نسبت به حقوق کودک در محیط شهری و تقویت نگاه انسان محور در آموزش‌ها و طراحی‌ها.

وجود نمونه‌های موفق از پروژه‌های شهری مشارکتی با کودکان (مانند کوچه بازی‌ها، فضاهای رنگی، باغ‌های مشارکتی و خیابان‌های بدون خودرو در ساعات مشخص).

گنجاندن مفاهیم عدالت فضایی و گروه‌های آسیب‌پذیر در برخی برنامه‌های راهبردی شهرها به ویژه در اسناد برنامه ریزی شهری نوین.

¹ Strengths

² Weaknesses

³ Opportunities

⁴ Threats

استقبال عمومی از فعالیت های شهری با محوریت کودکان که فضای شهری را شادتر و اجتماعی تر می سازد.

نقاط ضعف (Weaknesses):

نبود ساختار نهادی مشخص برای مشارکت رسمی و هدفمند کودکان در فرآیندهای تصمیم گیری شهری. نگاه تزئینی و مناسبت محور به کودکان در طراحی شهری (مانند اختصاص دادن چند نماد یا دیوار نقاشی به جای فرآیند مشارکت واقعی).

کم توجهی به نقش عدالت اجتماعی در تخصیص منابع و خدمات شهری به مناطق کم برخوردار و کودکان ساکن در آن ها. فقدان نظام آموزش مشارکت برای کودکان و حتی خانواده ها که مشارکت را فرآیندی غیرضروری یا بی اثر تلقی می کند. نبود داده های دقیق و به روز از نیازهای روانی، اجتماعی و کالبدی کودکان نسبت به فضاهای عمومی. کم رنگ بودن حضور تخصص های بین رشته ای در مدیریت شهری (مانند طراحان محیط کودک، روان شناسان محیطی و جامعه شناسان شهری).

فرصت ها (Opportunities):

وجود اسناد بین المللی مانند کنوانسیون حقوق کودک که بستر های قانونی و اخلاقی برای مطالبه گری در حوزه عدالت شهری را فراهم کرده است.

افزایش گرایش به شهر های انسان محور و دوستدار کودک در جریان های معاصر شهرسازی جهانی (Child-Friendly Cities Initiative).

پیشرفت فناوری های ارتباطی و ابزارهای دیجیتال که امکان جمع آوری نظرات کودکان را از طریق بازی، اپلیکیشن و طراحی مشارکتی فراهم می آورد.

ظرفیت سازمان های مردم نهاد در اجرای برنامه های آموزشی، فرهنگی و شهری با محوریت کودک. گرایش رو به رشد شهرداری ها برای کسب وجهه اجتماعی از طریق اجرای پروژه های فرهنگی و اجتماعی. امکان اجرای طرح های آزمایشی (پایلوت) در مقیاس محله برای ارزیابی مشارکت کودکان در طراحی شهری.

تهدید ها (Threats):

تسلط نگاه کارکردگرا و سود محور در سیاست گذاری شهری که گروه های آسیب پذیر مانند کودکان را در اولویت قرار نمی دهد.

گسترش نابرابری فضایی و طبقاتی در شهرها که باعث کاهش کیفیت زندگی و حذف کودکان مناطق حاشیه نشین از فضای عمومی می شود.

ناامنی فیزیکی و اجتماعی در فضاهای شهری، به ویژه برای کودکان دختر یا دارای معلولیت، که مانع حضور آزاد و ایمن آنان در شهر می شود.

نگرش پدرسالارانه در خانواده ها و مدیریت شهری که مشارکت کودکان را نوعی بی نظمی یا بی تجربگی تلقی می کند. نبود رویکرد های پایش پذیر و قابل ارزیابی برای سیاست های شهری کودک محور که اثربخشی آن ها را در بلند مدت تضعیف می کند.

گسترش شهرسازی مصرف گرا که به جای فضاهای باز، بیشتر بر ساخت و سازهای پرمفعت برای بزرگسالان تمرکز دارد.

ماتریس تحلیل عوامل داخلی و بیرونی (SWOT Matrix)

عوامل داخلی (درونی)

این عوامل مستقیماً به وضعیت درون ساختار شهر، طراحی، مدیریت، نهادها و ظرفیت های بومی در حوزه مشارکت کودکان مربوط است. به دو دسته نقاط قوت (S) و نقاط ضعف (W) تقسیم می شود.

جدول شماره (۴): عوامل داخلی (درونی)، مآخذ؛ (نگارنده)

نوع	عامل	توضیح تحلیلی
قوت (S1)	وجود نهاد های محلی مرتبط با کودک	نهادهایی مانند مدارس، فرهنگسراها و کتابخانه ها، می توانند به عنوان بستر مشارکت کودکان نقش کلیدی ایفا کنند.
قوت (S2)	افزایش آگاهی متخصصان نسبت به حقوق کودک	رویکرد های جدید در شهرسازی، موضوع مشارکت کودکان را وارد سیاست گذاری فضایی کرده است.
قوت (S3)	نمونه های موفق داخلی و بومی	برخی پروژه های مشارکتی شهری با حضور کودکان تجربه شده اند و قابلیت بومی سازی دارند.
ضعف (W1)	فقدان ساختار قانونی مشارکت کودک در تصمیم گیری شهری	ساختار حقوقی و نهادی برای ایفای نقش رسمی کودکان در فرآیند ها هنوز وجود ندارد.
ضعف (W2)	نگاه سطحی و نمادین به کودک	طراحی های شهری اغلب به ظاهر کودک پسند بسنده می کنند و مشارکت واقعی رخ نمی دهد.
ضعف (W3)	عدم آموزش مشارکت پذیری به کودکان و خانواده ها	نبود تربیت فرهنگی و مدنی برای کودکان جهت مشارکت معنادار در فضاهای شهری.

عوامل بیرونی (محیطی)

این عوامل خارج از کنترل مستقیم مدیریت شهری بوده ولی تأثیرگذارند؛ در دو دسته فرصت ها (O) و تهدید ها (T) دسته بندی می شوند.

جدول شماره (۵): عوامل بیرونی (محیطی)، مآخذ؛ (نگارنده)

نوع	عامل	توضیح تحلیلی
فرصت (O1)	وجود کنوانسیون ها و اسناد بین المللی	اسناد نظیر «حقوق کودک» و «شهر دوستدار کودک» بستر مناسبی برای سیاست گذاری فراهم می آورند.
فرصت (O2)	گرایش جهانی به عدالت فضایی و طراحی مشارکتی	شهرهای نوین به سمت رویکرد های انسان محور با تمرکز بر گروه های خاص حرکت می کنند.
فرصت (O3)	توسعه فناوری های جمع آوری نظرات کودکان	ابزارهایی مانند بازی های دیجیتال، اپلیکیشن های مشارکتی و طراحی های تعاملی وارد فرآیند شده اند.
تهدید (T1)	نابرابری فضایی و طبقاتی در شهرها	شکاف های اجتماعی و فضایی باعث حذف کودکان محروم از فضاهای باکیفیت شهری می شود.
تهدید (T2)	نگرش پدرسالارانه به مشارکت کودک	برخی فرهنگ های اجتماعی یا مدیریتی، مشارکت کودک را بی ارزش یا نمایشی می دانند.
تهدید (T3)	ناامنی فیزیکی و روانی در فضاهای شهری	فضای نامطلوب، کودکان را از حضور مستقل و آزاد در فضاهای عمومی باز می دارد.

عوامل درونی (S و W) به ظرفیت ها و مشکلات درونی شهر و مدیریت آن باز می گردد، مثل زیرساخت ها، دانش متخصصان، نهادها و آموزش.

عوامل بیرونی (O و T) بر زمینه های اجتماعی، فرهنگی، جهانی و سیاسی اثرگذار در مشارکت کودکان تمرکز دارند.

چشم انداز کلی وضعیت موجود بر پایه ماتریس SWOT

بررسی چهار بعد اصلی مدل SWOT نشان می دهد که فضای شهری کنونی با وجود برخی ظرفیت ها و قابلیت های مثبت، در تحقق مشارکت مؤثر کودکان با چالش های قابل توجهی روبروست. از یک سو، نقاط قوت مانند آگاهی رو به رشد متخصصان،

حضور نهادهای فرهنگی و آموزشی و نمونه های موفق تجربه شده، نشان از وجود یک زیرساخت اولیه برای توانمندسازی مشارکت دارد. اما در سوی دیگر، نقاط ضعف نظیر نبود چارچوب قانونی، نگاه نمادین به مشارکت کودک، و ضعف در آموزش فرهنگی مشارکت پذیری، کارایی این ظرفیت ها را تضعیف می کند. از منظر بیرونی نیز، گرچه فرصت هایی مانند اسناد بین المللی، تحولات جهانی در حوزه عدالت فضایی، و فناوری های نوین مشارکتی چشم انداز مثبتی ترسیم می کنند، ولی تهدید هایی همچون نابرابری فضایی، ناامنی، و سلطه فرهنگ های پدرسالارانه، فضای تحقق این آرمان را با موانع جدی روبه رو می سازند.

جدول شماره (۶): جدول چشم انداز کلی وضعیت موجود بر اساس تحلیل SWOT، ماخذ؛ (نگارنده)

بعد تحلیلی	وضعیت موجود	تحلیل راهبردی
نقاط قوت (S)	وجود نهادهای فرهنگی مرتبط با کودک، رشد آگاهی متخصصان، نمونه های بومی موفق	زیرساخت هایی بالقوه برای تحقق مشارکت مؤثر کودکان فراهم شده که نیاز به تقویت نهادی و حقوقی دارد.
نقاط ضعف (W)	نبود ساختار قانونی مشارکت کودک، نگاه سطحی به مشارکت، نبود آموزش مشارکت پذیری	مانع بهره برداری از ظرفیت ها و مانعی برای شکل گیری مشارکت واقعی و پایدار در فضاهای شهری است.
فرصت ها (O)	اسناد بین المللی، گرایش جهانی به عدالت فضایی، فناوری های مشارکتی نوین	چشم انداز مناسبی برای ارتقای مشارکت کودکان در سطح سیاست گذاری شهری فراهم است.
تهدیدها (T)	نابرابری فضایی، نگرش پدرسالارانه، ناامنی فیزیکی و روانی فضاهای شهری	مشارکت مؤثر کودکان را به چالش می کشد و عدالت فضایی را در فضای شهری با اخلاص مواجه می کند.

وضعیت موجود نشان می دهد که فضای شهری در ایران از نظر مشارکت کودکان در شرایطی قرار دارد که با وجود فرصت های محیطی مناسب، ضعف های داخلی مانع بهره برداری مؤثر شده اند. همچنین تهدید های بیرونی می توانند این ضعف ها را تشدید کنند. بنابراین، لازم است راهبرد های جبرانی برای تقویت ساختارهای درونی و خنثی سازی تهدید های بیرونی در دستور کار قرار گیرد.

جدول شماره (۷): راهبردهای ترکیبی ماتریس SWOT، ماخذ؛ (نگارنده)

نوع راهبرد	راهبرد ترکیبی	توضیح و پیشنهاد اجرایی
راهبردهای SO (استفاده از قوت ها برای بهره گیری از فرصت ها)	بهره گیری از تجارب بومی موفق در طراحی فضاهای مشارکتی با کمک فناوری های نوین توسعه همکاری بین نهادهای فرهنگی-آموزشی و سازمان های بین المللی فعال در حوزه کودک	تشکیل شبکه نهادهای شهری، استفاده از اپلیکیشن های مشارکتی برای ثبت نظرات کودکان، برگزاری کارگاه های طراحی مشارکتی در فضاهای عمومی
راهبردهای WO (رفع ضعف ها با استفاده از فرصت ها)	تدوین چارچوب قانونی مشارکت کودک با تکیه بر اسناد بین المللی مانند کنوانسیون حقوق کودک طراحی دوره های آموزشی مشارکت پذیری برای مربیان، والدین و مدیران شهری	پیشنهاد تدوین "منشور حقوق کودک در شهر"، آموزش مشارکت از طریق مدارس، شبکه سازی میان شهرداری ها و نهادهای حامی کودک
راهبردهای ST (استفاده از قوت ها برای مقابله با تهدیدها)	طراحی فضاهای ایمن و جذاب با مشارکت کودکان، بر مبنای دانش تخصصی موجود فعال سازی نهاد های محلی برای مقابله با نگرش پدرسالارانه و نابرابری جنسیتی	اجرای پروژه های "کوچه های دوستدار کودک"، نصب عناصر بصری-فرهنگی برای ترویج عدالت اجتماعی در فضاهای عمومی
راهبرد های WT	اصلاح سیاست گذاری شهری از بالا به پایین به نفع رویکرد مشارکتی و عادلانه	استقرار کمیته های محلی عدالت فضایی کودک، استفاده از مدل های نظارتی محله محور با مشارکت خانواده ها

(کاهش آسیب‌پذیری از طریق رفع ضعف‌ها و مقابله با تهدیدها)	— افزایش نظارت بر طراحی شهری کودک محور در مناطق کمتر برخوردار
--	---

ماتریس تحلیل عوامل داخلی (IFE) و خارجی (EFE)

ماتریس تحلیل عوامل داخلی (IFE)

این ماتریس شامل نقاط قوت (S) و نقاط ضعف (W) داخلی است که بر فرآیند مشارکت کودکان در فضای شهری تأثیرگذارند.

جدول شماره (۸): ماتریس تحلیل عوامل داخلی (IFE)، ماخذ؛ (نگارنده)

عوامل داخلی (IFE)	ارزیابی (وزن)	نمره (رتبه)	ارزش وزنی (ارزیابی × نمره)
وجود نهادهای فرهنگی و آموزشی فعال	۰.۱۵	۴	۰.۶۰
نمونه‌های بومی و موفق در طراحی فضاهای مشارکتی	۰.۱۲	۳	۰.۳۶
آگاهی رو به رشد متخصصان در حوزه کودک و فضای شهری	۰.۱۰	۴	۰.۴۰
نبود قانون مشخص برای مشارکت کودکان	۰.۱۸	۲	۰.۳۶
کمبود آموزش‌های لازم برای مشارکت‌پذیری در خانواده‌ها و مدارس	۰.۲۰	۲	۰.۴۰
نگاه سطحی به مشارکت کودکان در طراحی فضاها	۰.۲۵	۱	۰.۲۵

ماتریس تحلیل عوامل خارجی (EFE)

این ماتریس شامل فرصت‌ها (O) و تهدیدها (T) خارجی است که می‌توانند بر مشارکت کودکان در فضاهای شهری تأثیرگذار باشند.

جدول شماره (۹): ماتریس تحلیل عوامل خارجی (EFE)، ماخذ؛ (نگارنده)

عوامل خارجی (EFE)	ارزیابی (وزن)	نمره (رتبه)	ارزش وزنی (ارزیابی × نمره)
گرایش جهانی به عدالت فضایی و مشارکت کودکان	۰.۱۴	۴	۰.۵۶
تحولات فناوری و ابزارهای نوین برای مشارکت آنلاین و فیزیکی کودکان	۰.۱۳	۳	۰.۳۹
اسناد بین‌المللی و قوانین حمایت از حقوق کودکان	۰.۱۵	۴	۰.۶۰
ناامنی فیزیکی و روانی فضاهای شهری برای کودکان	۰.۲۲	۱	۰.۲۲
نابرابری فضایی و دسترسی غیرعادلانه به فضاهای عمومی	۰.۱۸	۲	۰.۳۶
نگرش پدرسالارانه و فرهنگی به مشارکت کودکان	۰.۱۸	۲	۰.۳۶

مجموع نمرات کمتر از ۳ نشان‌دهنده آن است که وضعیت موجود نیاز به توجه جدی دارد. با وجود نقاط قوت داخلی نظیر آگاهی و نمونه‌های موفق، ضعف‌های اساسی از جمله نبود قانون و نگاه سطحی به مشارکت، همچنان به عنوان موانع اصلی عمل می‌کنند. از سوی دیگر، فرصت‌های خارجی مثل قوانین بین‌المللی و فناوری‌های نوین امکان‌پذیر ساختن مشارکت مؤثر کودکان

در فضاهای شهری را فراهم می کنند، ولی تهدیدهای بیرونی نظیر ناامنی و نابرابری فضایی همچنان موانع جدی به شمار می روند.

راهبردهای ترکیبی IFE و EFE تحلیل (SWOT)

راهبرد SO (استفاده از فرصت ها برای تقویت نقاط قوت)

این راهبردها بر استفاده از فرصت های خارجی برای تقویت نقاط قوت داخلی متمرکز هستند.

جدول شماره (۱۰): راهبرد SO (استفاده از فرصت ها برای تقویت نقاط قوت) ، ماخذ؛ (نگارنده)

فرصت های خارجی (EFE)	نقاط قوت داخلی (IFE)	راهبرد SO
گرایش جهانی به عدالت فضایی و مشارکت کودکان	وجود نهادهای فرهنگی و آموزشی فعال	استفاده از گرایش جهانی به عدالت اجتماعی برای تقویت نهادهای فرهنگی و آموزشی با ارائه برنامه های آموزشی و آگاهی دهی به کودکان در زمینه حقوق و مشارکت آنها.
فناوری های نوین برای مشارکت آنلاین و فیزیکی کودکان	آگاهی رو به رشد متخصصان در زمینه طراحی فضاهای مشارکتی برای کودکان	بهره برداری از فناوری های نوین برای طراحی فضاهای مشارکتی و فراهم آوردن ابزارهای آنلاین برای کودکان جهت مشارکت بیشتر در فرآیند طراحی و ارزیابی فضاها.
اسناد بین المللی و قوانین حمایت از حقوق کودکان	نمونه های بومی و موفق در طراحی فضاهای مشارکتی	استفاده از اسناد بین المللی به عنوان مبنای قانونی برای ایجاد پروژه های مشابه به نمونه های بومی موفق، در راستای تقویت مشارکت کودکان در طراحی فضاهای شهری.

راهبرد WO (استفاده از فرصت ها برای کاهش نقاط ضعف)

این راهبردها بر استفاده از فرصت های خارجی برای کاهش نقاط ضعف داخلی متمرکز هستند.

جدول شماره (۱۱): راهبرد WO (استفاده از فرصت ها برای کاهش نقاط ضعف) ، ماخذ؛ (نگارنده)

فرصت های خارجی (EFE)	نقاط ضعف داخلی (IFE)	راهبرد WO
گرایش جهانی به عدالت فضایی و مشارکت کودکان	نبود ساختار قانونی روشن برای مشارکت کودکان	ایجاد قوانین و چارچوب های قانونی بر اساس گرایش های جهانی به عدالت اجتماعی، جهت تشویق به مشارکت فعال کودکان در فضاهای شهری.
فناوری های نوین برای مشارکت آنلاین و فیزیکی کودکان	کمبود آموزش های لازم برای مشارکت پذیری در خانواده ها و مدارس	توسعه برنامه های آموزشی با استفاده از فناوری های نوین برای آموزش خانواده ها و مدارس در جهت ارتقاء مشارکت پذیری کودکان.
اسناد بین المللی و قوانین حمایت از حقوق کودکان	نگاه سطحی به مشارکت کودکان در طراحی فضاها	استفاده از اسناد و پروتکل های بین المللی برای گنجاندن مشارکت واقعی و مؤثر کودکان در طراحی و برنامه ریزی فضاهای شهری.

راهبرد ST (استفاده از نقاط قوت برای مقابله با تهدیدها)

این راهبردها بر استفاده از نقاط قوت داخلی برای مقابله با تهدیدهای خارجی متمرکز هستند.

جدول شماره (۱۲): راهبرد ST (استفاده از نقاط قوت برای مقابله با تهدیدها)، مآخذ؛ (نگارنده)

راهبرد SO	نقاط قوت داخلی (IFE)	تهدیدهای خارجی (EFE)
همکاری با نهاد های فرهنگی و آموزشی جهت ارتقاء سطح آگاهی عمومی درباره امنیت فضاهای شهری و ایجاد فضاهای امن برای کودکان.	وجود نهادهای فرهنگی و آموزشی فعال	ناامنی فیزیکی و روانی فضاهای شهری برای کودکان
استفاده از نمونه های بومی موفق در طراحی فضاهای مشارکتی برای کاهش نابرابری های فضایی و فراهم آوردن دسترسی عادلانه به فضاها برای تمامی کودکان.	نمونه های بومی و موفق در طراحی فضاهای مشارکتی	نابرابری فضایی و دسترسی غیرعادلانه به فضاهای عمومی
استفاده از تخصص و آگاهی متخصصان برای ترویج مشارکت کودکان در طراحی فضاهای شهری، با هدف تغییر نگرش های فرهنگی و اجتماعی به مشارکت کودکان.	آگاهی رو به رشد متخصصان در زمینه طراحی فضاهای مشارکتی برای کودکان	نگرش پدرسالارانه و فرهنگی به مشارکت کودکان

راهبرد WT (استفاده از نقاط ضعف برای مقابله با تهدیدها)

این راهبردها بر استفاده از نقاط ضعف داخلی برای مقابله با تهدیدهای خارجی متمرکز هستند.

جدول شماره (۱۳): راهبرد WT (استفاده از نقاط ضعف برای مقابله با تهدیدها)، مآخذ؛ (نگارنده)

راهبرد SO	نقاط ضعف داخلی (IFE)	تهدیدهای خارجی (EFE)
توسعه و تصویب قوانین امنیتی و حفاظتی برای فضاهای شهری کودکان، در راستای مقابله با تهدیدات ناامنی.	نبود ساختار قانونی روشن برای مشارکت کودکان	ناامنی فیزیکی و روانی فضاهای شهری برای کودکان
طراحی برنامه های آموزشی با هدف ارتقاء آگاهی از نابرابری ها و ترویج دسترسی برابر به فضاهای عمومی، مخصوصاً برای کودکان در مناطق محروم.	کمبود آموزش های لازم برای مشارکت پذیری در خانواده ها و مدارس	نابرابری فضایی و دسترسی غیرعادلانه به فضاهای عمومی
توسعه و پیاده سازی سیاست های جدید برای گنجاندن مشارکت واقعی کودکان در طراحی فضاهای شهری و مقابله با نگرش های پدرسالارانه.	نگاه سطحی به مشارکت کودکان در طراحی فضاها	نگرش پدرسالارانه و فرهنگی به مشارکت کودکان

در مجموع، ترکیب عوامل داخلی و خارجی با استفاده از راهبرد های SO، WO، ST و WT، می تواند به بهبود شرایط مشارکت کودکان در فضاهای شهری منجر شود. این راهبردها از طریق استفاده بهینه از فرصت ها و تقویت نقاط قوت داخلی، همچنین مقابله با تهدید های خارجی و کاهش نقاط ضعف، فضاهای شهری را به مکان های بهتری برای مشارکت و رشد کودکان تبدیل خواهند کرد.

راهبرد های پیشنهادی بر اساس تحلیل SWOT برای بررسی چالش ها و راهکارهای

راهبرد های پیشنهادی بر اساس تحلیل SWOT برای بررسی چالش ها و راهکارهای مشارکت کودکان در فضاهای شهری مبتنی بر رویکرد SWOT می توانند در سه دسته اصلی زیر تقسیم شوند:

استفاده از نقاط قوت (S-O Strategies)

این استراتژی ها به استفاده از نقاط قوت داخلی و فرصت های خارجی برای غلبه بر چالش ها و دستیابی به اهداف کمک می کنند.

راهکارها

تقویت و ترویج نهادهای فرهنگی و آموزشی فعال: استفاده از نهادهای فرهنگی و آموزشی فعال به عنوان یک نقطه قوت برای ارتقاء آگاهی کودکان و خانواده ها نسبت به اهمیت مشارکت در فضای شهری. استفاده از گرایش های جهانی به عدالت اجتماعی و حقوق کودکان: بهره برداری از این گرایش ها برای اعمال سیاست های حمایتی و تقویت مشارکت کودکان در فضاهای شهری. تشویق به طراحی فضاهای مناسب برای کودکان: طراحی فضاهایی با تاکید بر نیازهای روانشناختی و اجتماعی کودکان با توجه به رویکردهای جهانی و نیازهای خاص آنها. توسعه آموزش و فرهنگ مشارکت در سطح مدارس و مراکز آموزشی: افزایش مشارکت کودکان از طریق برنامه های آموزشی در مدارس برای آشنایی با حقوق خود در فضای شهری.

استفاده از نقاط ضعف (W-O Strategies)

این استراتژی ها بر استفاده از فرصت های خارجی برای غلبه بر ضعف های داخلی متمرکز هستند.

راهکارها:

رفع کمبود قوانین حمایتی برای مشارکت کودکان: توسعه و تصویب قوانینی که به طور خاص از حقوق کودکان در فضاهای عمومی شهری حمایت کند. این امر می تواند شامل تسهیلات برای مشارکت کودکان در طراحی فضاهای شهری باشد. تقویت نگرش فرهنگی به مشارکت کودکان: به کارگیری برنامه های آموزشی و فرهنگ سازی برای ایجاد نگرش مثبت در جامعه و والدین نسبت به مشارکت کودکان در تصمیم گیری ها و طراحی فضاهای شهری. ایجاد پروژه های همکاری با نهادهای بین المللی: بهره برداری از حمایت های بین المللی برای اجرای پروژه های مشارکت کودکان در فضاهای شهری، به ویژه با هدف تقویت حقوق کودکان.

استفاده از تهدیدات (S-T Strategies)

این استراتژی ها به استفاده از نقاط قوت داخلی برای مقابله با تهدیدات خارجی تمرکز دارند.

راهکارها:

آموزش و افزایش آگاهی عمومی در برابر تهدیدات اجتماعی و فرهنگی: استفاده از نقاط قوت آموزشی و فرهنگی برای مقابله با تهدیدات اجتماعی که ممکن است مانع از مشارکت کودکان در فضاهای شهری شوند. تقویت روابط و همکاری با سازمان های حقوق بشر و کودکان: ایجاد شبکه های حمایتی با سازمان های بین المللی برای مقابله با تهدیدات خارجی و فشارهای اجتماعی که ممکن است مشارکت کودکان را تهدید کند.

استفاده از نقاط ضعف و تهدیدات (W-T Strategies)

این استراتژی ها به مقابله با تهدیدات خارجی و کاهش نقاط ضعف داخلی از طریق اقدامات اصلاحی و پیشگیرانه متمرکز هستند.

راهکارها:

پیگیری قوانین حمایتی و حمایتی از کودکان: تقویت توانمندی های داخلی برای مقابله با تهدیدات اجتماعی و قانونی که ممکن است مشارکت کودکان را تحت تأثیر قرار دهد. مقابله با نگرش منفی به مشارکت کودکان: اجرای کمپین های آگاهی بخشی برای رفع نگرش های منفی فرهنگی و اجتماعی نسبت به مشارکت کودکان در فضاهای شهری. ایجاد سیستم های نظارتی و ارزیابی برای حفظ حقوق کودکان: تشکیل کمیته های نظارتی برای ارزیابی و پیگیری حقوق کودکان در فضاهای شهری و به ویژه در طراحی این فضاها. با توجه به تحلیل SWOT، سازمان ها و نهاد های مسئول باید از نقاط قوت خود بهره برداری کنند و فرصت های خارجی را برای تقویت مشارکت کودکان در فضاهای شهری به کار گیرند. در عین حال، بر اساس نقاط ضعف و تهدیدات موجود، ضروری است که اقدامات پیشگیرانه و اصلاحی انجام شود تا فضاهای شهری به مکانی برای تعامل، رشد و آموزش کودکان تبدیل شوند.

راهکارهای اجرایی و راهبردی پیشنهادی

جدول شماره (۱۴): راهبردها و راهکارهای عملیاتی در جهت تقویت مشارکت کودکان در فضاهای شهری بر پایه تحلیل SWOT، ماخذ؛ (نگارنده)

ردیف	حوزه مداخله	راهکار پیشنهادی	شرح اقدام	هدف راهبردی	پیامد مورد انتظار
۱	سیاست گذاری کلان شهری	تدوین «منشور حقوق شهری کودکان»	تهیه و تصویب اسناد بالادستی با محوریت حقوق کودکان در شهر توسط نهادهای ذی ربط (شورای شهر، شهرداری، سازمان بهزیستی)	نهادینه سازی حقوق شهری کودکان در نظام برنامه ریزی و تصمیم گیری	تضمین رویکرد عدالت محور در تخصیص منابع و فرصت ها برای کودکان
۲	ساختار مدیریت شهری	تشکیل کمیته تخصصی «شهر دوستدار کودک» در شهرداری	ایجاد ساختار رسمی با حضور نمایندگان متخصصین کودک، جامعه مدنی و خانواده ها برای نظارت بر پروژه ها	ایجاد بستر نهادی برای حمایت از طرح های مشارکت محور کودکان	انسجام برنامه ها، کاهش پراکندگی و تمرکز بر اثربخشی اقدامات
۳	طراحی و برنامه ریزی شهری	طراحی مشارکتی فضاهای شهری با رویکرد کودک محور	اجرای فرآیند طراحی مشارکتی در مدارس و محلات با حضور کودکان، معماران و مدیران شهری	ارتقاء کیفیت ادراک فضا از دیدگاه کودکان	افزایش حس تعلق، رضایت مندی و امنیت روانی کودکان در محیط شهری
۴	آموزش عمومی و فرهنگی	نهادینه سازی آموزش حقوق و شهروندی کودک در مدارس	ادغام محتوای آموزشی مرتبط با شهروندی کودک در برنامه درسی مدارس ابتدایی	ارتقاء سطح آگاهی کودکان نسبت به حقوق و مسئولیت های شهری	تقویت مهارت های تعامل، گفتگو، مسئولیت پذیری در فضای عمومی
۵	تعامل نهاد خانواده	ارتقاء آگاهی ها نسبت به مشارکت کودکان در فضاهای شهری	برگزاری کارگاه ها و دوره های توانمندسازی والدین درباره نقش کودکان در فرآیند های اجتماعی	حمایت عاطفی و اجتماعی خانواده از حضور کودک در عرصه شهری	کاهش مقاومت فرهنگی و افزایش همراهی والدین با برنامه های شهری کودک محور
۶	فناوری اطلاعات و ارتباطات	طراحی سامانه دیجیتال «نظرسنجی کودکان» درباره فضاهای شهری	توسعه ابزار دیجیتال (اپلیکیشن، سامانه تحت وب) متناسب با زبان و نیاز کودک برای اعلام نظر درباره فضاها	جمع آوری داده های مشارکتی جهت تصمیم سازی های مبتنی بر شواهد	طراحی فضاها و برنامه ها با اتکا به نیازسنجی واقعی از کاربران کودک
۷	منابع مالی و پشتیبانی	تخصیص ردیف اعتباری مشخص به پروژه های شهر دوستدار کودک	پیش بینی بودجه سنواتی برای اجرای پروژه های طراحی، فرهنگی و آموزشی در حوزه کودکان	پایداری و استمرار اقدامات کودک محور در برنامه های شهری	جلوگیری از اجرای نمادین و مقطعی برنامه ها و ارتقاء کیفیت مداوم
۸	پایش و ارزیابی	تدوین نظام سنجش مشارکت کودک در فرآیند های شهری	طراحی شاخص های کمی و کیفی برای سنجش میزان، کیفیت و تأثیر مشارکت کودکان در فضاهای شهری	تضمین بهبود مستمر عملکرد شهری در حوزه کودکان	تدوین سیاست های اصلاحی مبتنی بر نتایج ارزیابی ها و داده های میدانی

نتیجه گیری و جمع بندی

مشارکت کودکان در فضاهای شهری نه تنها یک حق اساسی است، بلکه در فرآیند شکل دهی به محیط های شهری پویا، امن و عادلانه تأثیرگذار است. بر اساس تحلیل های صورت گرفته در این پژوهش، می توان به اهمیت ویژه این مشارکت در ارتقای کیفیت زندگی شهری و همچنین توسعه اجتماعی و فرهنگی کودکان پی برد. چالش های مختلفی که در مسیر مشارکت کودکان در فضاهای شهری وجود دارد، از جمله کمبود فضای مناسب، نبود قوانین حمایتی و عدم توجه به نیازهای خاص کودکان در فرآیند های تصمیم گیری شهری، همگی عواملی هستند که باید برای رفع آنها اقدامات جدی و عملیاتی صورت گیرد. تحلیل SWOT به وضوح نشان می دهد که در فضاهای شهری موجود، نقاط قوت و فرصت های متعددی برای ارتقای مشارکت کودکان وجود دارد، از جمله افزایش آگاهی عمومی، گرایش جهانی به عدالت اجتماعی و توسعه فناوری های نوین. در عین حال، ضعف های داخلی و تهدیدات خارجی همچنان مانع های عمده ای در مسیر این مشارکت هستند، از جمله عدم وجود فضاهای مناسب، قوانین ناکافی، و نگرش های فرهنگی منفی. با توجه به این تحلیل ها، راهکار هایی چون طراحی فضاهای مناسب و ایمن برای کودکان، تقویت قوانین حمایتی، فرهنگ سازی و آموزش به والدین و معلمان، و استفاده از فناوری های نوین می تواند به طور مؤثری به بهبود وضعیت موجود و رفع چالش های مشارکت کودکان در فضاهای شهری کمک کند. در نهایت، ایجاد فضایی شهری که در آن کودکان نقش فعال تری داشته باشند و بتوانند در فرآیند های تصمیم گیری شهری مشارکت کنند، نه تنها به رفاه و سلامت روانی آنها کمک می کند، بلکه باعث ایجاد شهری انسان محور، پایدار و عادلانه برای همه اعضای جامعه خواهد شد. این فرآیند نیازمند همکاری مستمر و مشترک میان نهادهای دولتی، سازمان های غیرانتفاعی، والدین، معلمان و خود کودکان است تا شهری بر اساس نیازهای واقعی و خواسته های نسل های آینده ساخته شود. مشارکت کودکان در فضاهای شهری به عنوان یک حق اساسی و ضروری در شکل دهی به محیط هایی با کیفیت زندگی بالا در نظر گرفته می شود. استفاده از تحلیل SWOT در این پژوهش، به طور واضح چالش ها و فرصت ها را مشخص کرده و راهکارهای مؤثری برای تقویت این مشارکت ارائه داده است. لازم است که تمام ذی نفعان اجتماعی، فرهنگی و شهری به طور مشترک برای ایجاد فضاهایی که نیازهای کودکان را برآورده کند، اقدام کنند و به تدریج فضاهای شهری را به مکان هایی پویا و مشارکتی تبدیل نمایند. دستورالعمل های زیر از مطالعه و انجام یافته های پژوهش حاضر استخراج شده است؛

جدول شماره (۱۵): دستورالعمل های پیشنهادی برای تقویت مشارکت کودکان در فضاهای شهری و نتایج مورد انتظار آن ها، ماخذ؛

(نگارنده)

ردیف	اقدام / راهکار پیشنهادی	هدف	نتایج مورد انتظار
۱	توجه به عدالت فضایی و محرومیت های مکان محور برای استفاده کودکان از فضاهای شهری	ارتقای عدالت اجتماعی در فضاهای شهری برای کودکان	بهبود دسترسی کودکان به فضاهای عمومی شهری و کاهش محرومیت های مکان محور
۲	تلاش برای تغییر زیرساخت های اجتماعی و حذف رقابت های ناسالم در محیط های شهری	بهبود کیفیت زندگی اجتماعی و روانی کودکان	کاهش رقابت های ناسالم و افزایش همبستگی اجتماعی در محیط های شهری
۳	هدف گذاری برای ایجاد محیط سالم برای زندگی کودکان و شناسایی نیازهای آنان	فراهم کردن محیط مناسب برای رشد و رفاه کودکان	شناسایی نیازهای اساسی کودکان و ایجاد محیط های سالم برای رشد آن ها
۴	ایجاد تغییرات سازمانی و برگزاری گردهمایی های سالانه با حضور بزرگسالان در کارگاه های مشارکتی کودکان	افزایش مشارکت بزرگسالان و کودکان در فرآیند های شهری	تقویت ارتباطات میان بزرگسالان و کودکان و ایجاد محیط های مشارکتی فعال

۵	تلاش برای ظرفیت سازی و توسعه استراتژی های هدفمند	توانمند سازی جوامع برای حل مشکلات شهری	تقویت ظرفیت های محلی و توسعه استراتژی های کارآمد برای حل مشکلات شهری
۶	توانمندسازی ساکنان و استفاده از بسیج عمومی برای حل مشکلات جامعه	تشویق به مشارکت عمومی در حل مشکلات شهری	افزایش توانمندی ساکنان و گسترش مشارکت عمومی برای حل مسائل شهری
۷	استفاده از همکاری چند سویه دانشگاه، کودکان و طراحان برای ایجاد زبان مشترک و وارد کردن کودکان به فرآیند مشارکتی	تقویت همکاری های میان گروه های مختلف اجتماعی و حرفه ای	ایجاد زبان مشترک میان کودکان و طراحان و تقویت فرآیند های مشارکتی
۸	آگاه سازی کودکان با برگزاری کلاس های آموزشی و ایجاد فهم عمیق در تصمیم گیری به همراه بزرگسالان	آموزش و آگاه سازی کودکان در فرآیند های تصمیم گیری شهری	افزایش آگاهی کودکان و توانمندی آن ها در مشارکت در فرآیند های شهری
۹	انجام مطالعه میدانی و فعالیت های گروهی توسط کودکان برای بیان مسائلشان	شناخت مشکلات و نیازهای واقعی کودکان در فضاهای شهری	شناسایی مشکلات و نیازهای کودکان از طریق مشارکت فعال و گروهی
۱۰	استفاده از ایده ها و نظرات کودکان برای دریافت الگوهای طراحی در فضا	جلب ایده ها و نظرات کودکان برای طراحی بهتر فضاها	ایجاد فضاهای شهری مناسب تر بر اساس نیازها و نظرات واقعی کودکان
۱۱	استفاده از اصول طراحی فضاهای کودک محور و فراهم کردن فضای منعطف متناسب با نیازهای کودکان	طراحی فضاهای شهری متناسب با نیازهای خاص کودکان	بهبود کیفیت فضاهای شهری با توجه به نیازهای کودکان و فراهم کردن فضاهای انعطاف پذیر
۱۲	به کارگیری الگوهای بومی و ارزش های فرهنگی در محدوده طراحی	حفظ فرهنگ و هویت بومی در طراحی فضاها	حفظ و تقویت ارزش های فرهنگی در طراحی فضاهای شهری کودکان
۱۳	رونمایی و معرفی ایده های کودکان از طریق برگزاری نمایشگاه آثار به منظور گسترش و توسعه فرایند مشارکتی	ترویج و معرفی ایده های کودکان به عموم	گسترش فرآیند مشارکتی و ارتقاء توجه به ایده های کودکان از طریق نمایشگاه ها

منابع

- [۱] ایمانی، ب، یارمحمدی، ک، یارمحمدی، ک، (۱۳۹۶)، بررسی شهر دوستدار کودک از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: ناحیه ۱ شهر اردبیل)، جغرافیا و مطالعات محیطی، ۲۱-۷، ۲۲.
- [۲] بهنیا، ب، خیراللهی، م، صحراگرد، م، سلطانی فر، ع، (۱۳۹۹)، آموزه های مشارکت کودکان در فرآیند طراحی معماری فضاهای دوستدار کودک (مطالعه موردی: فضاهایدرمانی شهر بجنورد)، دوفصلنامه اندیشه معماری، نشریه علمی، سال چهارم، شماره هفتم، بهار و تابستان ۱۳۹۹، صص ۵۸-۷۷.
- [۳] پژوهان، م، (۱۳۹۶)، شهرداری های دوستدار کودک، زمینه سازی برای رسیدن به شهرهای دوستدار کودک، ماهنامه شهرداری ها، ۱۲۵، ۱۶-۱۷.
- [۴] حقیقی بروجنی، س، فیضی، م، (۱۳۹۰)، نقش مشارکت کودکان در طراحی منظرهای شهری، مورد مطالعاتی: پارک های محلی، نشریه علمی پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، ۲(۳)، ۳۷-۴۶.

- [۵] دریسکل، د، (۱۳۸۷)، ایجاد شهرهای بهتر با کودکان و جوانان (راهنمای مشارکت و پژوهش مشارکتی)، ترجمه: مهرنوش توکلی و نوید سعیدی رضوانی، تهران، انتشارات دیبا.
- [۶] رزمی، ح. ر، ارمغان، م، (۱۴۰۱). فضای کالبدی به مثابه بستر رشد خلاقیت کودکان؛ رهیافت الگوهای معماری فضاهای آموزشی بر اساس رابطه بین صفات خلاقیت و ایده های معمارانه، [فصلنامه رویکردهای پژوهشی در علوم اجتماعی، دوره: ۸، شماره: ۳۰](#).
- [۷] رزمی، ح. ر، غلامی، م، (۱۴۰۰). پاسخگویی محیط فیزیکی جهت رشد و پرورش خلاقیت کودکان؛ راهبردهایی در طراحی معماری فضاهای آموزشی (مطالعه موردی؛ مدارس ابتدایی)، فصلنامه پژوهش های کاربردی در فنی و مهندسی، دوره: ۳، شماره: ۲۱.
- [۸] رفیعیان، م، کریم زاده، ف، خسروی، س، (۱۳۹۰)، شهر دوستدار کودک از ایده تا واقعیت با نگاه به گام های لندن در حرکت به سوی تحقق آرزوهای لندن دوستدار کودک، نشریه آبادی، شماره ۳۶.
- [۹] شهری زاده، ص، مویدفر، س، (۱۳۹۶)، برنامه ریزی راهبردی شهر دوستدار کودک با تأکید بر خلاقیت کودکان (نمونه موردی: شهر یزد)، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، (۲۸)، ۱۷۱-۱۸۶.
- [۱۰] شیعه، الف، (۱۳۸۶)، آماده سازی شهر برای کودکان، تهران، نشر شهر.
- [۱۱] عزتیان، ش، (۱۳۹۲)، مناسب سازی فضاهای شهری برای حضور کودکان در شهر با تأکید بر مشارکت کودکان در فرایند برنامه ریزی و طراحی، نمونه موردی: شهر سده لنجان، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تهران.
- [۱۲] عزتیان، ش، (۱۳۹۶)، عوامل و موانع مشارکت کودکان در تشکیل فضای شهری. نشریه منظر، (۹)، ۳۸-۴۹.
- [۱۳] فرخی، ش، مفیدی شیمیرانی، م، جلیلی صدر آباد، س، (۱۴۰۲)، سنجش و تحلیل مشارکت کودکان و نوجوانان در شکل گیری محلات دوستدار کودک؛ مورد مطالعه: محله پونک جنوبی در کلانشهر تهران، نشریه علمی برنامه ریزی توسعه کالبدی، سال هشتم، شماره دوم، پیاپی سیام، تابستان ۶۰-۳۳ (۱۴۰۲)، ۳۳-۶۰.
- [۱۴] کامل نیا، ح، حقیر، س، (۱۳۸۸)، الگوی طراحی فضای سبز در شهر دوستدار کودک نمونه موردی: شهر دوستدار کودک بم، مجله باغ نظر، (۶)، ۱۲، ۷۷-۸۸.
- [۱۵] کربلائی حسینی غیاثوند، الف، سهیلی، ج، (۱۳۹۲)، بررسی ویژگی های شهر دوست داشتنی از نگاه کودکان (مطالعه موردی: منطقه دو شهرداری قزوین)، فصلنامه مطالعات شهری، (۹)، ۵۹-۶۸.
- [۱۶] کیانی، الف، اسماعیل زاده کواکی، ع، (۱۳۹۲)، تحلیل و برنامه ریزی شهر دوستدار کودک (CFC) از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: قوچان)، فصلنامه باغ نظر، (۹)، ۲۰، ۵۱-۶۲.

[17] Abdollahzadeh, A., Sarvarzadeh, S. K., & Mohammadi, Z. (2018). Study of Security Function in Historical Contexts with a Child-Friendly City Approach (Case Study: Bala Kaft Bala Neighborhood of Shiraz). Quarterly Journal of Urban Structure and Function Studies, 17, 25-7. (In Persian).

[18] Aminzadeh, B., & Attaran, M. (2015). Comparison of Methods for Participation of Vulnerable Children in Neighborhood Rehabilitation (Case Studies: Tehran's Southern Neighborhoods), International Journal of Architecture and Urban Development, 17-24.

[19] Bagheri, M., safavi, S. (2014). the role of sustainable development in child friendly communities to improve children's health and well-being (case study: zanzan city, iran), journal of civil engineering and urbanism. volume 4, p: 35-40.

[20] Baharvand, Sh. (2014). Investigating and Reviewing the Concept of Child-Friendly City from Child Participation to Design Standards, by Providing Executive and Strategic Solutions, Journal of Urban Management, No. 34, pp. 322-297.

[21] Becker, C.R. (2011). From policies to actions, at the international and • local levels. Congress Report of Child Participation. Italian Committee for UNICEF.

[22] Chan, L., Erling, E., Mizunoya, S., & Zaw, H. (2016). A City Fit for children: Mapping and Analysis of Child Friendly Cities Initiatives, the Chinese University of Hong Kong. Centre for Rights and Justice Occasional Paper Series, 35, 1-60.

- [23] Dehghan Mehrjerdi, E. (2016). Child and Adolescent Friendly City with Safety Approach, Case Study: Andisheh City, MSc Thesis, Supervisor Dr. Hossein Kalantari Khalilabad, Islamic Azad University, Yazd Branch, Department of Urban Planning.
- [24] Goldfeld, Sh., Woolcock, G., Katz, I., Tanton, R., Brinkman, S., O'Connor, E., Mathews, T., & Giles-Corti, B. (2015). Neighbourhood Effects Influencing Early Childhood Development: Conceptual Model and Trial Measurement Methodologies from the Kids in Communities Study.